

3. Konkrét kérés a kétnyelvű oktatással küszködő pedagógusok részéről: Európában számos olyan tanulmányról tudnak, amelyek a kétnyelvű oktatás pszichológiai, szociológiai stb. vonatkozásaiban adnak alapos eligazítást. Kéri, hogy ezekből egynéhányat gyűjteményben adjunk kézbe a pedagógusoknak az oktatás megkönnyítésére.

4. A két konferencia között — a táncosokéhoz hasonló — szakkurzusok rendezése lenne kívánatos néhány ág szakemberei számára. Eddig három szakágban vetődött fel: a klubvezetőknek, irodalmi, színjátszó együttesek vezetőinek és ének- és zenekari vezetőknek. A klubvezetőknek oly módon, hogy egyben műsorszerkesztést, dramaturgiai és szcenikai ismereteket sajátíthassanak el, korosztályra bontott tematikával. Az irodalmi és színjátszó rendezőknek, dramaturgoknak az amatőr csoportok vezetésére való alapvető felkészítést és az irodalmi ismeretterjesztés módszertanát adhatnánk ez alatt a két hét alatt. Énekarvezetők, hangszeres együttesek vezetőinek ugyancsak sok mondanivalónk lenne. Többek közt a zenés műsorok szerkesztésének elveit is megismertethetnők, amelyek nem azonosak az egyéb műsorokéval. A zenei ismeretterjesztés legfontosabb didaktikai elvei is hasznosan szolgálhatnák a kinti nevelő munkáját.

Ezeket a kurzusokat általában nyárra javasoljuk tenni. Szükséges lenne azonban figyelembe venni olyan földrészek igényeit, mint Ausztrália, ahol december és február között van a szünet. Ha sok a jelentkező, akkor talán lehetne abban az időpontban külön oktatást beiktatni számukra.

5. Kéri a munkabizottság az Anyanyelvi Konferencia Védnökségét, hogy külföldön is vállaljon közvetítő szerepet a jól dolgozó és a tanácsadásra szoruló egyesületek vagy nyelvtanfolyamok, művészeti együttesek vezetői között. Ne bízsa ezt az öntevékenységre, mert abból eddig ilyen vonatkozásban nem sok született. Olyan módszerre gondolnánk, hogy egy-egy jól működő egyesület székhelyén bemutatókat lehetne előkészíteni. A környékről oda lehetne vinni azoknak az egyesületeknek a szakembereit, akik abban a témában segítségre szorulnak. Ezeket a bemutatókat alkalmasint fel lehetne használni tapasztalatcserére, megbeszélésekre és bizonyos kísérleti anyagok megvitatására is.

Ilyen formában talán mérhetőbb lenne, hogy ki hogyan kamatoztatja otthon azokat a tapasztalatokat, ismereteket, amelyeket egy-egy ilyen konferencián vagy az általunk szervezett tanfolyamokon szerzett.

Beszámoló a III. számú (tudományos) munkabizottság munkájáról

A másik két munkabizottsághoz hasonlóan a III. számú munkabizottság is megvitatta az elmúlt napokban végzett közös munkát, s ezt a beszámolót,

amelyet most a konferencia plénuma elé terjeszték, a javaslatokkal együtt lényegében közösen alakítottuk ki.

Munkánk értékelése a mi bizottságunkban is igen nagy érdeklődést váltott ki, a vita nagyon élénk és termékeny volt. Sőt — szokás szerint — még időzavarba is kerültünk, annyi jó gondolat, egészséges javaslat merült fel. Nálunk azonban a vita nem arról folyt elsősorban, hogy mit csináltunk, amit csináltunk, az mennyiben volt jó, és hogy lehetett volna másképpen csinálni — erről is volt szó —, hanem főképpen arról beszéltünk: hogyan tovább, mit kellene csinálnunk a jövőben, az elkövetkező években, hogyan kellene ezt a munkát folytatni? Ennek megfelelően beszámolóm két részre oszlik: egyrészt rövid értékelést adok az elmúlt héten folyt munkáról, utána pedig azokat a legfontosabb javaslatokat ismertetem, amelyek ezen a bizonyos vitán elhangzottak, amelyeket közösen kialakítottunk és elfogadtunk.

Az Anyanyelvi Konferencia III. számú munkabizottságának a tematikája céljában is, jellegében is eléggé különbözött a másik két munkabizottságétól. Azok közvetlen, konkrét segítséget kívántak adni a nyugat-európai és a tengerentúli országokban folyó alsó- és középfokú magyar nyelvoktatásnak, a különböző formák között, különböző keretekben folyó kulturális munkának. A III. számú — úgynevezett tudományos — munkabizottságnak az előadásai ezt a célt inkább csak közvetett módon kívánták segíteni, azzal, hogy a legfontosabb érintett társadalomtudományok eredményeit bemutatták, ezeknek a területeknek bizonyos problémáit vitára bocsátották.

Úgy gondolom azonban, hogy a munkabizottságunkban elhangzott előadások, az ott megvitatott kérdések mégis szorosan összefüggnek a másik két munkabizottságban folyt munkával. Ugyanis a külföldön folyó magyar nyelvi nevelés, a külföldön végzett kulturális munka — szerintem — csak akkor lehet igazán eredményes, korszerű, ha az az érintett tudományterületek legújabb eredményei ismeretében, ezeknek az ismereteknek megfelelő módon való felhasználásával és terjesztésével folyik. Azzal, hogy ilyen jellegű előadások is elhangzottak most a második anyanyelvi konferencián, tulajdonképpen az első Anyanyelvi Konferencia budapesti szekciójának a munkáját folytattuk, tehát bizonyos hagyományt követtünk, de némileg megváltozott keretek között.

Ez a változás — véleményem szerint — három vonatkozásban is eléggé jelentős volt.

Először azért, mert a bizottság munkájába bevont tudományterületek most kibővültek. 1970-ben csupán a hazai nyelvtudomány és irodalomtudomány ismertetésére, ezek bizonyos problémáinak a megvitatására került sor. Most, ezek mellett már a hazai magyar történettudomány és néprajztudomány ismertetése is helyet kapott a munkabizottság munkájában.

Másodszor: jelentős különbségnek tartom azt is, hogy 1974-ben csupán a hazai magyar irodalom volt a megbeszélések középpontjában, a nyugat-európai és a tengerentúli magyar irodalomról alig hangzott el egy-két mondat, ami elhangzott, az is szinte kizárólag a külföldiek részéről. Most egy külön előadás foglalkozott ezzel a nagyon is időszerű és igen izgató témával.

Harmadszor: 1970-ben a budapesti szekció megbeszélésein az eszmecsere — elsősorban szervezési hibából, a műsornak elég nagy zsúfoltsága miatt — kissé egyoldalú volt. A hazai előadók tájékoztató előadásai mellett viszonylag kevés időt tudtunk biztosítani arra, hogy a tanácskozás külföldi résztvevői is részletesebben kifejthessék véleményüket, előadhassák problémáikat az érintett vitatott kérdésekben. Most, a második anyanyelvi konferencián e tekintetben is kétségtelenül lényeges változás történt. Az egyes előadásokhoz kapcsolódó hozzászólásokban jóval nagyobb szerepet kaptak — szerintem nagyon helyesen — a külföldiek. Bizonyos fokú időhiánnyal ugyan mi is rendszeresen küzdöttünk. Véleményének kifejtésére korlátlan időt soha senkinek nem tudtunk biztosítani. De azért egy-két kivételtől eltekintve a III. számú munkabizottság minden ülésén mindenki lehetőséget kapott arra, hogy mondanivalóját, ha esetleg lerövidítve, tömörítve is, de előadja. Ezt még olyan módon is biztosítottuk, hogy ha szükség volt rá, az előre rögzített programot megváltoztattuk, átcsoportosítottuk, tehát nem az igényeket próbáltuk beleszorítani a program kereteibe, hanem a programot módosítottuk az igényekhez.

Ahogy említettem, egy-két esetben előfordult, hogy nem tudtuk — idő hiányában — megadni valakinek a szót, sőt az is, hogy nem tudtunk valakinek lehetőséget adni arra, hogy nagyon érdekes mondanivalóját az általa elképzelt terjedelemben, előadja. Ezért utólagos elnézést kérünk mindenkitől, akivel ilyesmi történt.

Én úgy gondolom, hogy ez a tartalmi, tematikai, szervezeti változás, ami a társadalomtudományi előadásokat illetően az első anyanyelvi konferenciához viszonyítva történt, hasznos volt, és a jövőben is ebben az irányban kell majd tovább haladnunk. Úgy gondolom azonban, hogy még körültekintőbb szervezéssel, a mostaninál némileg több lehetőséget kellene biztosítani a jövőben az előre bejelentett hosszabb hozzászólások, kiselőadások mellett a spontán, kötetlen vitára, hiszen egymás nézetei megismerésének, a véleménykülönbségek egymáshoz közelítésének vagy eloszlásának ez a legjobb módja.

A III. számú munkabizottság tematikája eléggé szerteágazó volt: kiterjedt a nyelvtudományra, az irodalomtudományra, a történettudományra és a néprajztudományra, s ezen belül felölelte a hazai tudományos kutatásokat; az irodalomtudomány és nyelvtudomány területén pedig még a külföldi felsőoktatást is.

Az egyes előadások között, annak ellenére, hogy esetleg más-más tudományterülethez kapcsolódtak, volt bizonyos jellegbeli hasonlóság, vagyis az elhangzott előadásokat bizonyos fókig csoportosítani lehet.

Az első csoportba sorolnám — az elhangzás időrendjében — Ránki György, Imre Samu és Balassa Iván előadásait. Ezek a magyar történettudomány, nyelvtudomány és néprajztudomány időszerű kérdéseiről, újabb eredményeiről szóltak. Mindhárom előadás informatívjellegű volt. Nem az illető tudományág elméleti, módszertani kérdéseit vitatták elsősorban — bár egy-két esetben erre is sor került, ilyen kérdéseket is érintettek —, hanem a kutatás tárgyi, tematikai történetéről, mai helyzetéről, eredményeiről adtak képet.

Ezt a célt a három előadó némileg más-más módszerrel valósította meg, ami érthető márcsak azért is, hiszen a történettudomány és a néprajztudomány most szerepelt először az Anyanyelvi Konferencia napirendjén. De mindettől függetlenül én úgy látom, hogy mindegyik előadás bővítette, teljesebbé tette a konferencia külföldi részvevőinek ismereteit az illető tudományterületen folyó kutatómunkáról, és így a kitűzött célt mindegyik előadás elérte.

Lényegében csupán tájékoztató jellegű előadásnak szántuk Czine Mihályét is, amely szervezetenként a mi munkabizottságunkhoz tartozott, bár ennek helyes voltát — előbb elhangzott beszámolójában — Maróti Gyula vitatta. Czine Mihály előadásának ez volt a címe: „A magyar irodalmi ismeretek terjesztésének hazai helyzete és módszerei”. Tájékoztató jellegének ez az előadás teljes mértékben meg is felelt, hiszen Czine Mihály az irodalmi ismeretterjesztésnek minden formájáról tájékoztatót, de úgy hiszem, hogy az előadó ennél még sokkal többet is adott. Czine Mihály tulajdonképpen ismeretterjesztő előadást tartott, mégpedig nagyon hatásos, igen magas színvonalú, lelkesítő és meggyőző előadást *magáról az irodalomról*, az irodalomnak a magyar kultúra egészében betöltött kiemelkedő szerepéről, a magyarságtudatot, a magyarsághoz való tartozás érzését szolgáló, erősítő hatásáról. Talán nem túlzok nagyon, ha azt mondom, hogy Czine Mihály előadása után annak minden hallgatója egy érzelmi szállal gazdagabban kötődik a magyar irodalomhoz.

Fábián Pál „A magyar nyelv és irodalom tanítása a külföldi egyetemeken” címmel tartott előadást. Az előbb említettekhez hasonlóan tájékoztató, informatív jellegűnek szántuk ezt is, végül azonban ez esetben az információ sokkal kevésbé lett egyirányú, mint az előbbiekben. A külföldi részvevők sokirányú, a helyi tapasztalatokra épülő hozzászólásai, az egyes országokra vonatkozó tényadatokban itt-ott szükségszerűen hézagos előadást igen nagy mértékben kiegészítették, kikerekítették, teljesebbé tették. Ezt a nagyon érdekes anyagot igen melegen ajánlanám a maga teljes egészében — az

előadást és a hozzászólásokat egyaránt — a Művelődésügyi Minisztérium figyelmébe is.

Külön, és kicsit hosszabban kell szólnunk a III. számú munkabizottság egyik legjelentősebb, legizgatóbb és méltán igen nagy érdeklődést keltő előadásáról, Béládi Miklóséról, amely a nyugat-európai és a tengerentúli magyar nyelvű irodalomról szólt. Azt hiszem, hogy a második Anyanyelvi Konferencia sajátos irodalomtörténeti, tudománytörténeti, sőt művelődéstörténeti jelentőséget kapott azzal, hogy ez a tematika napirendjére került: Lehet, sőt biztos, hogy az a kép, amelyet erről a nagyon is bonyolult, összetett és eddig fájdalmasan elhanyagolt kérdésről Béládi Miklós a rendelkezésére bocsátott rövidke 45 perc alatt megrajzolt, sok esetben hiányos, töredékes volt. Lehet, sőt valószínű, hogy Béládi Miklós kicsit kívülről, a hazai kutató szemével ítélte meg, a hazai kutatás mércéjével mérte e kérdés számos részletét, de másként — azt hiszem — nem is nagyon tehette. A vita során kétségtelenül kiderült, hogy a jelenlevő külföldi írók közül egyesek nem mindenben osztják Béládi Miklós nézeteit és értékelését, ami — azt hiszem — szintén érthető, és egészen természetes ez is. Mégis azt kell mondanom, hogy ennek az előadásnak a megtartása már önmagában igen jelentős lépés volt a nyugati diaszpóra-irodalom képviselőinek és a hazai irodalomtudomány szakembereinek — remélhetőleg egyre erősödő — párbeszédében. Ez az előadás és a hozzá kapcsolódó vita megmutatta, hogy erről a kérdésről lehet őszintén, nyíltan, előítéletek nélkül, érzelmi túlfűtöttség nélkül beszélni, vitatkozni, sőt ez a viszonylag rövid vita azt is megmutatta, hogy érdemes is ezt tenni, és így kell ezt tenni. Hiszen már itt számos félreértés tisztázódott, például egy egészen rövid eszmecsere révén Hamza András és Béládi Miklós között.

Ezeknek a megbeszéléseknek során az is kétségtelenné vált, hogy a nyugati diaszpóra-irodalom itt levő képviselői készséggel vállalkoznak a hasonló szellemben folytatandó további párbeszédre, sőt hajlandók a hazai szakemberek idevágó kutatásait a maguk lehetőségei szerint támogatni is. Hamza Andrásnak azt a felajánlását ugyanis, hogy Béládi Miklós számára Amerikában hat héten át hajlandó szállást és ellátást biztosítani, hogy megszervezi ez alatt számára a külföldi magyar írókkal való találkozást, csak így lehet értékelni. S különös színt és súlyt ad mindazoknak, amiket elmondtam, az, hogy mindegyik az Anyanyelvi Konferencia keretében került sor.

Természetesen nagyon érdekes lenne részletesen elemezni a sok elhangzott hozzászólást, kiselőadást is, erre azonban több okból sincs most mód.

Egyszerűen lehetetlen volt a konferencia munkájában való részvétel mellett még ezeket az előadásokat külön áttanulmányozni, és mondanivalójuk lényegét akár csak egy-két mondatban is összefoglalni. Azt azonban a

munkabizottságban megtettük, hogy ezeket a javaslatokat megbeszéltük, és a legfontosabbakat közülük az Anyanyelvi Konferencia Védnökségének szíves figyelmébe ajánljuk.

Imre Samu

A tudományos munkabizottság javaslatai

1. Javasoljuk, hogy a következő anyanyelvi konferencián az úgynevezett központi előadások tartói között kapjanak helyet legalábbis az ilyen jellegű munkabizottságokban, mint a mienk volt, külföldiek is, és biztosítson a konferencia majdani rendezőse a mostaninál több időt és lehetőséget a kötetlen eszmecsereére, a valódi kerekasztal beszélgetésre akár az előre bejelentett hozzászólások, kiselőadások rovására is.

2. Készüljön olyan népszerű magyarságtudományi kézikönyv vagy kézikönyv-sorozat, amely áttekintést ad a magyar nyelvről, irodalomról, történelemről, néprajzról, művelődéstörténetről, egy olyan kézikönyv vagy kézikönyv-sorozat, amelyet segédkönyvként lehet felhasználni a külföldi egyetemi oktatásban is, és a magyar nyelvi nevelés egyéb formáiban is.

3. A külföldön folyó felsőfokú magyar oktatás eredményességét nagyban növelhetné, ha az az eddigieknél jobb és több tankönyv, megfelelő oktatási segédeszközök, elsősorban film, magnószalag, diapozitív anyag, lemezek, földrajzi térképek állnának az oktatóhelyek rendelkezésére.

4. Fokozza és tegye rendszeressé Magyarország a külföldi magyar oktatóhelyek és központok kiadványokkal való ellátását.

5. Az Országos Széchenyi Könyvtár vállalja a hozzá forduló oktató- és kutatóközpontok tudományos információval való ellátását, kérésükre kössön velük csere-megállapodást.

6. Feltétlenül szükséges volna megfelelő színvonalú tájékoztató anyagot eljuttatni megfelelő mennyiségben és időben a külföldi egyetemek magyarul tanuló diákjaihoz a hazai nyári egyetemi, nyelvtanulási lehetőségekről.

7. Támogassa az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége mindazoknak az íróknak, művészeknek, tudósoknak a külföldi meghívását, akik segítséget adhatnak az Anyanyelvi Konferencia céljainak megvalósításához.

8. Támogassa az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége a magyar nyelvű diaszpóra-irodalom ama termékeinek a hazai olvasóközönséghez való eljuttatását, amelyek folytatják azt a párbeszédet, amelyre éppen a második Anyanyelvi Konferencia adott követendő példát. Szorgalmazza a Védnökség a diaszpóra-irodalom ilyen szellemi termékeiből egy antológia kiadását